

การพัฒนากระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทย

Development of Thailand Criminal Investigation

พุกษา เครือแสง¹
รัชดาพร หวลอารมณ²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทยและเพื่อจะเสนอแนวทางการปรับปรุงพัฒนากระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทย โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยและการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 90 คน จากข้อมูลที่ได้ทั้งหมดเมื่อนำมาวิเคราะห์แล้วพบว่า กระบวนการสอบสวนคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวนเพียงลำพัง โดยอำนาจเบ็ดเสร็จไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล อาจเอื้อประโยชน์แก่การประทุพติมิชอบในการปฏิบัติหน้าที่ และเป็นปัญหาสำคัญอันส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมแก่ประชาชน ดังนั้นประเทศไทยควร ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย และกระบวนการสอบสวนคดีอาญา เข้ามามีส่วนร่วมกับพนักงานสอบสวน เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจการสอบสวนและเป็นการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีประสิทธิภาพ อำนาจความยุติธรรมแก่ประชาชน แทนที่จะให้พนักงานสอบสวนดำเนินการแต่ผู้เดียว ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

Abstract

The objectives of this study are to analyze the problems and obstacles of criminal investigation in Thailand and to propose a guideline for Thai criminal inquiry procedure. The data employed were from in-depth interviews of 90 key informants from both public and private sectors who were involved in criminal investigation. In addition, secondary sources such as previous research findings were employed. The analyses of data indicate that the absolute power of the police in collecting evidence without external verification opens opportunities for bribery and corruption. More importantly, this affects the basic human rights and justice for people. To uphold the high standards of the criminal justice process, this paper recommends that people with knowledge in law and inquiry should be appointed on an ad hoc basis to observe and/or participate in the investigative process. This proposed model of participatory inquiry is expected to balance the investigative power, enhance the

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

² อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

efficiency of the Thai criminal justice procedures, and bring more fairness to the criminal justice system in Thailand.

คำสำคัญ: การสอบสวนคดีอาญา การมีส่วนร่วมการสอบสวนคดีอาญา กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

Keywords: Criminal Investigation Participatory, Criminal Investigation Thai, Criminal Justice บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือหรือวิธีการในการอำนวยความยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่ประชาชน ในเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาขึ้น หลักของกระบวนการยุติธรรมของไทยอยู่ที่การมุ่งสร้างความเป็นระเบียบและความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ควบคู่ไปกับการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยมีกระบวนการสอบสวนเป็นกระบวนการต้นทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่จะตามมาภายหลัง การสอบสวนของตำรวจจึงเป็นขั้นตอนแรกและต้นธารที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม และเป็นองค์กรที่สัมผัสประชาชนโดยตรง ในเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยและการป้องกันปราบปราม ในการสืบสวน สอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน และในการนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการพิจารณาตัดสินคดีการกระทำความผิด และท้ายที่สุดคือการลงโทษ ซึ่งการสอบสวนของตำรวจเป็นกระบวนการที่อาจมีผลถึงขนาดทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ หรือสร้างความไม่เป็นธรรมให้ผู้เสียหายหรือคนในสังคมได้ หากกระบวนการยุติธรรมดังกล่าวขาดประสิทธิภาพ ขาดความยุติธรรมย่อมจะไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการอำนวยความยุติธรรมอันเป็นภารกิจและเป้าหมายสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการในขั้นต้นทางนี้เป็นสำคัญ

การสอบสวนคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ตำรวจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นคือการรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีและสรุปสำนวนเพื่อให้พนักงานอัยการดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อพิสูจน์ว่า ผู้ถูกฟ้องกระทำความผิดจริงหรือไม่ ซึ่งหากพิสูจน์จนเป็นที่เชื่อได้ว่าผู้ถูกฟ้องกระทำความผิดจริง โดยปราศจากความสงสัยแล้ว ศาลก็จะพิพากษาลงโทษผู้ถูกฟ้องให้รับโทษ และหลังจากพิพากษาแล้วราชทัณฑ์ก็จะป็นองค์กรที่จะต้องรับภาระหน้าที่ต่อไปในการนำผู้ต้องโทษไปรับโทษตามกฎหมาย จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยรัฐนั้นจะมีหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย แต่ที่สำคัญที่สุดคือขั้นตอนการดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีหน้าสืบสวนสอบสวน³ นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อสรุปเป็นสำนวนในการฟ้องคดี ขั้นตอนดังกล่าวเรียกว่า “การสอบสวน” โดยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีอำนาจในการสอบสวนนั้นจะต้องดำเนินการ ตามขั้นตอนที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้โดยเคร่งครัด การดำเนินการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนนั้นจะต้องกระทำโดยขัดแจ้งไม่ใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือหย่อนยานจนทำให้ผู้ถูกหาว่ากระทำ

³ ในบทความนี้หมายถึง เจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่สอบสวนคดีต่าง ๆ

ความผิดหรือผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่ที่ผ่านมาการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนตามกฎหมายให้อำนาจโดยเบ็ดเสร็จและเด็ดขาดไว้ที่ตำรวจ ไม่อาจตรวจสอบหรือไม่อาจจะถ่วงดุลอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชน จนบางครั้งอาจสร้างความกังวลใจในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนได้ เพราะการดำเนินการในขั้นตอนนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งปัญหาดังกล่าวปรากฏตามรายงานผลวิจัยการศึกษามาตรการป้องกันเพื่อปรับปรุงกระบวนการใช้อำนาจเกินขอบเขต กรณีพนักงานตำรวจใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่ามีจำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจถูกประชาชนร้องเรียนว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ในแต่ละปีมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นส่งผลเสียหายต่อภาพลักษณ์องค์กรในวงกว้าง ส่งผลต่อการเชื่อมั่นต่อสังคมในการปฏิบัติงาน ที่สำคัญย่อมกระทบต่อสิทธิพื้นฐานของประชาชนและความเป็นธรรมที่ประชาชนคาดหวังว่า จะได้รับจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้การดำเนินการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนมีความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชนจนทำให้วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่บรรลุเป้าหมาย อีกทั้งยังสร้างปัญหาให้แก่สังคม

จากความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะวิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรคของกระบวนการสอบสวนคดีอาญาเพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงกระบวนการสอบสวนคดีอาญาให้ได้รับการพัฒนาโดยหากกระบวนการสอบสวนคดีอาญามีกลไกที่มีประสิทธิภาพและประชาชนได้มีส่วนร่วมป้องกันการทุจริต จะช่วยสร้างความเหลื่อมล้ำ ป้องกันการทุจริตและที่สำคัญอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน พนักงานสอบสวนทุกคนจำเป็นที่จะต้องมีความรับผิดชอบทางด้านการสอบสวนคดีอาญาและต้องดำเนินการตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญตามแนวทางการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมของไทย งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ อันได้แก่

1. วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทย
2. วิเคราะห์หาแนวทางปรับปรุง พัฒนาการสอบสวนคดีอาญาของไทย

แนวคิดทฤษฎี

การวิจัยในครั้งนี้ผู้เขียนมีแนวคิด 2 แนวคิด ในการวิเคราะห์ปัญหา คือ 1. แนวคิดการสอบสวน และ 2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจะกล่าวถึงแต่ละทฤษฎีพอสังเขป ดังนี้

1. ในการสอบสวนนี้มีหลักแนวคิดอยู่ว่าจะต้องค้นหาความจริงและนำเหตุผลมาใช้เป็นหลักในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่เป็นความจริงและถูกต้องอันจะทำให้เกิด ความยุติธรรมตามความเป็นจริงได้อย่างแน่แท้ แนวคิดนี้มีองค์ประกอบย่อย 2 ส่วน ดังนี้

1) หลักค้นหาความจริง (Principle of Truth Finding) การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อระบบการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะถือว่า

เป็นขั้นตอนแรกที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาได้ ดังนั้นทุกองค์กรและทุกคนที่เกี่ยวข้องในขั้นนี้ คือพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการจะต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริงหรือกลั่นกรองมูลคดีเบื้องต้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยจะต้องไม่มุ่งหวังที่จะไปค้นหาความจริงแต่เพียงในชั้นพิจารณาของศาลเท่านั้น เพราะถ้าในชั้นก่อนการพิจารณาของศาลนี้มีการดำเนินการมาอย่างบกพร่องแล้วในชั้นพิจารณาของศาลก็อาจแก้ไขอะไรไม่ได้มากนัก ผลที่ติดตามมาก็คือความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมอาจไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุว่า แม้ศาลเองเมื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดีก็ต้องอาศัยพยานหลักฐานที่ได้มาจากกระบวนการในชั้นสอบสวนเป็นข้อพิจารณาประกอบด้วยเสมอ

2) หลักเหตุผล (Principle of Rationality) ความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันของพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยยึดถือเหตุผลและความเชื่อมโยงสอดคล้องต้องกันของพยานต่าง ๆ ว่าจะต้อง เป็นพยานหลักฐานที่มีมูลความจริง และสามารถรับฟังได้อย่างแน่นอน ซึ่งหลักเหตุผลนั้นต้องนำมาเป็นหลักในการพิเคราะห์ถึงความเป็นเหตุเป็นผลของพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้มาว่า สามารถค้นหาความจริงได้ โดยแม้พยานทุกปากจะยืนยันสอดคล้องต้องกันก็ตาม แต่ถ้าเป็นการขัดกันต่อเหตุผลอยู่ในตัว กรณีเช่นนี้ก็ย่อมไม่อาจรับฟังได้

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้แนวคิดนี้ อकिन รพีพัฒน์ (2527) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการที่อยู่วงนอกได้เข้ามาอยู่วงใน และได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากร และสถาบันต่าง ๆ ตามสถานะที่เป็นอยู่ของสังคม โดยการกระทำดังกล่าวอาจเป็นไปได้ทั้งทางถูกต้องไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และการกระทำดังกล่าวมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่อง เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา ทั้งนี้ จะต้องเป็นสิ่งที่ประชาชนริเริ่มขึ้นมาเองมิใช่พฤติกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นมาหรือชี้แนะโดยผู้ปกครองหรือผู้บริหาร ส่วน เออร์วิน วิลเลียมส์ (Erwin Williams. 1976, อ้างถึงใน นิศารท วิญญายภาค, 2530) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของประชาชนอย่างแท้จริง ประชาชนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของตน ได้แก้ปัญหาร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม และมีการสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่สุเมธ ทรายแก้ว (2536) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ โดยกลุ่มหรือองค์กรรองรับประชาชนที่เข้าร่วม มีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้ และมีการร่วมวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเอง

จากแนวคิดทั้งสองทำให้ผู้เขียนเห็นว่าการส่งเสริมให้ชุมชน ประชาชน และเครือข่ายองค์กรประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการยุติธรรม และการกำหนดนโยบายการบริหารงานยุติธรรมจะต้องเริ่มต้นมองที่การมีส่วนร่วมในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา อันเป็นการก้าวอันเป็นก้าวแรกของการปฏิรูปกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่ล้าสมัย ให้เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในปัจจุบันและยึดหยุ่นต่อสถานการณ์ในอนาคต

วรรณกรรมและผลงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ เป็นระบบสองช่องทาง โดยเมื่อมีคดีความผิดทางอาญาเกิดขึ้น การดำเนินคดีเพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษตามกฎหมาย สามารถกระทำได้ 2 วิธี คือ

1. ประชาชนดำเนินการฟ้องคดีอาญาต่อศาลโดยตรง ช่องทางนี้เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลเองได้ แต่ศาลจะไม่ประทับรับฟ้องทันที ต้องมีกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมให้กับฝ่ายผู้ถูกฟ้องเช่นเดียวกันว่า เขาจะไม่ถูกกลั่นแกล้งกล่าวหาโดยไม่มีมูล เนื่องจากไม่ได้มีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนมาก่อน เมื่อศาลฟังได้ความตามสมควรแล้วว่า คดีที่ฟ้องมีมูลคดีที่จะพิจารณาได้ ศาลจึงจะประทับรับฟ้อง และเมื่อศาลประทับรับฟ้องแล้ว จะไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะฟ้องคดีเรื่องนั้นเอง หากว่าผู้เสียหายได้มีการร้องทุกข์ผ่านทางพนักงานสอบสวนด้วย

2. ประชาชนร้องทุกข์ หรือแจ้งความเพื่อกล่าวโทษผู้ถูกกล่าวหาต่อพนักงานสอบสวน เพื่อให้มีการสอบสวนแล้วส่งให้พนักงานอัยการฟ้องต่อศาล ในกรณีนี้ พนักงานสอบสวนจะเป็นต้นธารของกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ในการที่จะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมด เท่าที่กระทำได้ ทั้งของฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายผู้ต้องหา เมื่อรวบรวมพยานหลักฐานจนครบถ้วนแล้ว จึงมีความเห็นในทางคดีส่งให้พนักงานอัยการเพื่อดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายต่อไป พนักงานอัยการจะทำการฟ้องคดีโดยไม่ผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมาก่อน ย่อมเป็นเรื่องที่ต้องห้ามตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในเรื่องความยุติธรรมให้กับคู่ความว่า คดีที่จะนำขึ้นสู่ศาลต้องเป็นคดีที่มีพยานหลักฐานตามสมควร และต้องผ่านการกลั่นกรองจากพนักงานสอบสวนที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในเบื้องต้นมาเสียก่อนว่าจะไม่เป็นการใส่ความกันจนทำให้เสียความยุติธรรม

การสอบสวนคดีอาญา เป็นกลไกหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่รัฐออกแบบขึ้นเพื่อใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและความสงบสุขของสังคม การสอบสวนคดีอาญาในเบื้องต้นจะอยู่ในความรับผิดชอบของตำรวจ เนื่องจากตำรวจเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคม และภารกิจการสอบสวนคดีอาญาเป็นภารกิจต่อเนื่องจากการรักษาความสงบเรียบร้อยนั่นเอง ซึ่งต้องอาศัยความเชี่ยวชาญของตำรวจและความต่อเนื่องในการควบคุมอาชญากรรม เข้าร่วมกระบวนการสอบสวนคดีอาญาด้วยเสมอ การสอบสวนคดีอาญาจึงต้องเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาเป็นการใช้อำนาจของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เพื่อให้ประเทศชาติและสังคมดำรงอยู่ด้วยความผาสุก ปลอดภัยและประชาชนจะต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐด้วยความชอบธรรม

กระบวนการยุติธรรมชั้นสอบสวน หมายความว่า กระบวนการดำเนินการของพนักงานสอบสวน ในการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และให้เป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคล ซึ่งได้แก่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และสังคมโดยรวม ตามประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) ซึ่งหมายถึงการรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา (ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ, 2554)

เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และสรุปสำนวนว่าควรสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง งดการสอบสวน หรือ มีความเห็นทางคดีในรูปแบบอื่น (ศิริพร โกวิท, 2551)

นอกจากจะรวบรวมพยานหลักฐานโดยตรงแล้ว พนักงานสอบสวนยังอาจดำเนินการอื่น ๆ ได้อีกด้วย เช่น ควบคุมผู้ต้องหาและนำผู้ต้องหาไปยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายซึ่งไว้ระหว่างการสอบสวน หรือ วินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว เป็นต้น

ผลงานวิจัยในอดีตพบปัญหาต่าง ๆ ทางด้านการสอบสวน ตัวอย่างเช่น ผลงานวิจัยของ สิทธิพงษ์ ศรีเลอจันทร์ (2554) ชี้ให้เห็นว่า ในบางครั้งอาจมีการสอบสวนที่ไม่ถูกต้อง อันอาจเกิดจากปัญหาต่าง ๆ เช่น ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่คลาดเคลื่อนของพนักงานสอบสวน การสอบสวนได้เองโดยลำพังของพนักงานสอบสวนเป็นเหตุให้ขาดการ ตรวจสอบและถ่วงดุลจากองค์กรอื่น และการขาดการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบการปฏิบัติงานของตำรวจจากภาคประชาชน ส่วนศิริพร โกวิท (2550) ยืนยันว่า การสอบสวนของพนักงานสอบสวนบางครั้งอาจประสบกับปัญหาที่เกิดจากระบบงานยุติธรรมด้านระบบงานสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐาน และด้านการบริหารของตำรวจ การสอบสวนยังไม่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง ทำให้การสอบสวนถูกแทรกแซงได้ง่าย ขณะเดียวกันในเรื่องนี้ ณรงค์ศักดิ์ ยศแก้วอุด (2551) มองว่า ในบางครั้งพนักงานสอบสวนไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มาแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ ประชาชนส่วนหนึ่งจึงยังไม่ได้ได้รับความสะดวกในการแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานสอบสวน นอกจากนี้ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว นิโรจน์ ผลบุญ (2550) ยังพบปัญหาด้านการละเมิดสิทธิของพยาน และปัญหาการขาดการคุ้มครองพยาน ส่วนในอีกมุมมองหนึ่งณรงค์ เทศวิบูลย์ (2549) มองว่า พนักงานสอบสวนยังขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการทำงาน ดังนั้นจึงควรที่จะจัดให้มีผู้ช่วยพนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนประจำ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลส่วนหนึ่งได้มาจากการเก็บรวบรวมจากเอกสารตำรา คำพิพากษาศาลฎีกา บทความวิชาการ เว็บไซต์ ที่มีข้อความและเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหรือแนวทางในการสอบสวน ตลอดจนบทบาทหน้าที่และผลการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งเป็นบุคคลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่พนักงานสอบสวนโดยตรง) บุคคลเหล่านี้ประกอบไปด้วย คน 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้พิพากษา จำนวน 15 คน กลุ่มที่ 2 พนักงานอัยการ จำนวน 15 คน กลุ่มที่ 3 พนักงานสอบสวน จำนวน 15 คน กลุ่มที่ 4 นักกฎหมาย จำนวน 15 คน กลุ่มที่ 5 นักวิชาการ จำนวน 15 คน และกลุ่มที่ 6 ประชาชนทั่วไป จำนวน 15 คน รวมกันทั้งสิ้นเป็นจำนวน 90 คน กลุ่มตัวอย่างดังกล่าว

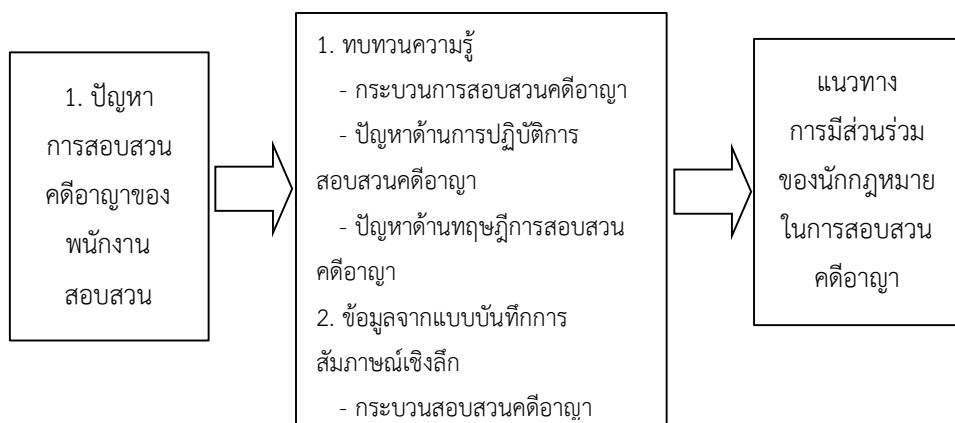
ในการเลือกบุคคลที่จะมาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก คณะผู้วิจัยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ส่วนเกณฑ์ในการคัดเลือก ผู้วิจัยพิจารณาจากประสบการณ์งานโดยตรง ระดับการศึกษา ความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ และกระบวนการสอบสวน ทั้งยังเป็นกลุ่มบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของกลุ่มนักกฎหมายและบุคคล

ดังกล่าวเป็นบุคคลที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญาที่กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคในประเทศไทย

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลหัตถ์ภูมิและข้อมูลปฐมภูมิตามที่กล่าวมาข้างต้นมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อให้ 1) ทราบถึงปัญหาและอุปสรรค โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งในรูปแบบของเอกสารหรือข้อเขียน และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ในการวิเคราะห์เนื้อหาสาระจะวิเคราะห์โดยการตีความหมายทางภาษา จากเอกสารหรือตัวบทกฎหมาย และการตีความจากความรู้สึกหรือเจตนาของของผู้ให้ข้อมูล ประกอบกับการทำความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบริบทหรือสภาพแวดล้อมของสังคม หลังจากได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการสอบสวนคดีอาญาของไทยแล้ว 2) ผู้วิจัยจึงได้มุ่งค้นหาแนวทางในการพัฒนาระบบการสอบสวนคดีอาญา โดยการนำข้อมูลที่ได้อีกจากเอกสารมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – structured Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ได้แนวทางการมีส่วนร่วมสอบสวนคดีอาญาของนักกฎหมาย โดยใช้กรอบแนวคิด เรื่องการมีส่วนร่วมซึ่งมุ่งสร้างเสริมความร่วมมือตลอดทั้งกระบวนการสอบสวนคดีอาญา และแนวทางการแก้ไขปัญหาและผลกระทบ วิเคราะห์อุปสรรค ที่ได้จากการศึกษา จากนั้นจึงจัดทำข้อเสนอในการปฏิรูปกระบวนการสอบสวนคดีอาญาหรือกระบวนการยุติธรรม เพื่อพัฒนาให้กระบวนการสอบสวนคดีอาญา มีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ และสามารถอำนวยความสะดวกตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริงต่อไป

แนวคิดและขั้นตอนการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ในการวิจัย ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาเขียนเป็นกรอบแนวคิดได้ ดังนี้

ผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทำให้เราได้พบว่า กระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทยมีปัญหาหลักอยู่ 2 เรื่อง อันได้แก่

1. ด้านนโยบาย กฎ ระเบียบ ของการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน พบว่า กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ เป็นกระบวนการที่ให้อำนาจเบ็ดเสร็จแก่พนักงานสอบสวนแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มองว่ามีความกังวลใจ หรือไม่สบายใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มประชาชนทั่วไป ซึ่งมีอำนาจต่อรองหรือมีความรู้ความเข้าใจทางด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาน้อยมาก จึงไม่อาจจะทราบได้ว่ากระบวนการที่ถูกต้องหรือที่ควรจะเป็น เป็นอย่างไร บ่อยครั้งประชาชนไม่ทราบว่า ขณะนี้คดีของตนอยู่ในขั้นตอนใด และต่อไปต้องปฏิบัติอย่างไร ซึ่งความกังวลใจต่าง ๆ ทำให้ความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนลดน้อยถอยลง บางครั้งประชาชนได้พบเจอกับประสบการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งไม่มีกลุ่มคนที่สามารถเข้ามาคอยให้ความกังวลใจบรรเทาลงได้ ซึ่งหากมีกลไกหรือนโยบายในการคอยให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในจุดนี้จะทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนมากยิ่งขึ้น

2. ด้านขั้นตอน กระบวนการ เพื่อแสวงหาปัญหาและผลกระทบของการสอบสวนคดีอาญา ในการรวบรวมพยานหลักฐานโดยพนักงานสอบสวน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการสอบปากคำ พนักงานสอบสวนที่ประพฤตินิยมมักจะมีการกระทำอันขัดต่อกฎหมาย ด้วยการซ้อม การข่มขู่บังคับ รวมไปถึงการบิดเบือนข้อเท็จจริงอันส่งผลให้รูปคดีไม่เป็นไปตามความเป็นจริง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลแสดงทัศนะว่า นอกจากขั้นตอนของการสอบปากคำแล้ว การทำแผนที่ที่เกิดเหตุ การพิสูจน์หลักฐานต่าง ๆ ในคดี ตลอดจนการสรุปสำนวนคดีและทำความเข้าใจควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องต่อพนักงานอัยการ เป็นกระบวนการที่พนักงานสอบสวนปฏิบัติเองและปฏิบัติตามธรรมเนียมปฏิบัติภายใน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวขาดการถ่วงดุลหรือการตรวจสอบ ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าหากมีกระบวนการ หรือมีขั้นตอนเพิ่มเพื่อการตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวนจะทำให้การสอบสวนเกิดความโปร่งใส

เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเพื่อใช้ในการปรับปรุง พัฒนาระบบการสอบสวนคดีอาญานี้ ให้นักวิจัยนี้ให้ข้อเสนอแนะซึ่งเป็นความคิดเห็นของผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายว่า ในการสอบสวนของพนักงานจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้หรือความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายเข้าไปมีบทบาท หรือมีส่วนร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวน หรืออย่างน้อยก็สามารถเข้าไปเป็นผู้สังเกตการณ์การสอบสวนของพนักงาน ซึ่งจะเป็นการป้องกันการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ อันเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนได้

อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยนักกฎหมายที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายเข้าไปมีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน อาจก่อให้เกิดอุปสรรคทางด้านความคล่องตัวของการทำหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ประกอบกับนักกฎหมายที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนควรต้องผ่านการฝึกอบรมและขึ้นทะเบียน พร้อมทั้งการแก้ไขกฎหมายเพื่อรับรองสถานะทางกฎหมาย มีการกำหนดหน้าที่ให้ชัดเจน มีการกำหนดค่าตอบแทนให้ปรากฏชัดเจนทางเอกสาร

ซึ่งหากไม่อาจแก้ไขหรือพัฒนาอุปสรรคนี้ จะทำให้การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาของไทยตามแนวทางนี้ไม่สำเร็จ แต่หากเปิดโอกาสให้นักกฎหมายเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับโครงสร้างในการปฏิบัติงานของการสอบสวนคดีอาญาของไทย จะเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้การพัฒนาการสอบสวนคดีอาญาของไทย เกิดการพัฒนาและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ภายหลังจากการวิเคราะห์ปัญหาและจุดอ่อนทางด้านการสอบสวนคดีอาญาของไทยในมุมมองของผู้ให้ข้อมูลเห็นพ้องต้องกันว่า กระบวนการสอบสวนคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวนเพียงลำพัง ซึ่งอาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดไม่อาจตรวจสอบหรือไม่อาจจะถ่วงดุลอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนเอื้อประโยชน์แก่การประพจน์มิชอบในวงการราชการ โดยเฉพาะการทุจริตคอร์รัปชัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน รับสินบน เป็นปัญหาสำคัญอันส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนซึ่งเข้าสู่กระบวนการทั้งฝ่ายผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดหรือฝ่ายผู้เสียหาย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร ตำรา การให้ข้อมูลสำคัญจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบสวนคดีอาญา ทั้งผู้ปฏิบัติ ผู้รับการปฏิบัติ และภาคประชาชนได้ข้อค้นพบว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะการสอบสวนคดีอาญาของไทยปัจจุบันสร้างความหนักใจและความเสื่อมศรัทธาในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาในหมู่ประชาชนเป็นอย่างมาก

ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความคิดเห็นว่าปัญหาการสอบสวนคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวนซึ่งใช้อำนาจเบ็ดเสร็จตามกฎหมาย ปัญหาการทุจริต คอร์รัปชันในหน้าที่ ปัญหาดังกล่าวยังคงเป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ซึ่งประเทศไทยจะสามารถปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะการสอบสวนคดีอาญาได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น หากพนักงานสอบสวนพร้อมรับการตรวจสอบ ถ่วงดุลอำนาจของการปฏิบัติหน้าที่ของตน และยอมเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีอาญากับพนักงานสอบสวน

แนวทางการพัฒนากระบวนการสอบสวนคดีอาญาของไทยต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเข้าร่วมการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งกฎหมายต้องให้อำนาจและกำหนดสถานะทางกฎหมายของประชาชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายต้องผ่านหลักสูตรการเป็นผู้ช่วยพนักงานสอบสวน ซึ่งต้องเป็นนักกฎหมายและประกอบวิชาชีพกฎหมายที่ได้ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงยุติธรรมแล้ว และแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้การสอบสวนคดีอาญาทุกคดีต้องมีผู้ช่วยพนักงานสอบสวนร่วมในการสอบสวนคดีอาญาทุกครั้ง กำหนดวิธีการเข้าร่วมสอบสวนในทุกขั้นตอนของการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน มีการลงชื่อเป็นผู้ช่วยพนักงานสอบสวนและกำหนดค่าตอบแทนอย่างชัดเจนในกฎหมาย

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบว่า กระบวนการสอบสวนคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ ได้สร้างความกังวลใจและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการสอบสวนคดีอาญาใน

ครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร โกวิท (2550) และสิทธิพงษ์ ศรีเลอจันทร์ (2554) ที่สรุปว่า กรณีการสอบสวนที่ไม่ถูกต้อง อาจเกิดจากปัญหาด้านกฎหมาย ได้แก่ ความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ หรือความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของพนักงานสอบสวน การสอบสวนโดยลำพังของพนักงานสอบสวน ในสถานการณ์เช่นนี้เป็นเหตุให้ขาดการตรวจสอบและถ่วงดุลจากองค์กรอื่น และการขาดการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบจากภาคประชาชน

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาดังกล่าวยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิโรจน์ ผลบุญ (2550) และณรงค์ศักดิ์ ยศแก้วอุด (2551) ที่สรุปว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้ได้รับความสะดวกในการรับแจ้งความร้องทุกข์ ไม่ได้รับบริการอย่างเป็นกันเอง ขาดการดูแลด้านการรับรู้สิทธิของพยาน และเกิดจากการขาดหน่วยงานเฉพาะเพื่อปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยาน

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายเข้าไปมีส่วนร่วมสอบสวนคดีอาญา มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ เทศวิบูลย์ (2549) ที่สรุปว่า การเพิ่มประสิทธิภาพของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติหน้าที่ โดยการจัดให้มีผู้ช่วยพนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนประจำ เป็นการเพิ่มกลไกการมีส่วนร่วมในกระบวนการสอบสวนคดีอาญาของประชาชนในทางอ้อม ซึ่งจะมีผลช่วยลดปัญหาการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของพนักงานสอบสวน และลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้ ข้อเสนอนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภมาส วิริยะสกุลพันธุ์ (2549) และของปริญญญา สิงห์เรือง (2551) ที่สรุปว่า รัฐควรส่งเสริมสนับสนุนหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนให้เป็นตัวหนุนให้เกิดความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยมีเวทีและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสามารถประเมินความสำเร็จได้จากคุณภาพของคนที่ชุมชนที่สามารถค้นหาสาเหตุของปัญหา หาทางแก้ไข และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในท้ายที่สุด

ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงให้ข้อเสนอแนะว่า รัฐควรปรับแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนให้สอดคล้องกับแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการปรับเพิ่มกลไกและขั้นตอนกระบวนการที่เปิดรับการมีส่วนร่วม และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เป็นรูปธรรม และปรับโครงสร้างงานสอบสวน ปราบปรามหรือกลไกงานสอบสวนเป็นหน่วยงานที่แยกจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

เอกสารอ้างอิง

- เจมส์ แอล. เครย์ตัน. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม*. แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, ดร.ถวิลวดี บุรีกุล, ผศ.ดร.เมธิตา พงษ์ศักดิ์ศรี. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริกัณฑ์ ออฟเซ็ท.
- ชัยเกษม นิติสิริ. (2554). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 สอบสวน (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ. (2554). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิดและละหุโทษ (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2555). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินติ้ง.
- นิโรจน์ ผลบุญ. (2550). *อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตาม มาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2548). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปริญญ์ สิงห์เรือง. (2551). *ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านดอนหมุ่ ตำบลขามเปี้ย อำเภอดงเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ณรงค์ เทศวินบูลย์. (2549). *ทัศนะของพนักงานสอบสวนต่อปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 : ศึกษาเฉพาะกรณีกองบังคับการตำรวจ นครบาล 1 กองบัญชาการตำรวจนครบาล*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารงาน ยุติธรรม) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณรงค์ศักดิ์ ยศแก้วอุด. (2551). *ความร่วมมือของประชาชนต่อการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน*. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สิทธิพงษ์ ศรีเลอจันทร์. (2554). *การสอบสวนที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 (7)*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (2554) หน้า 394-467. Veridian E-Journal, Silpakorn University.
- ศิพร โกวิท. (2550). *ความเป็นภาวะวิสัยของการสอบสวน*. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศุภมาส วิริยะสกุลพันธุ์. (2549). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับนโยบายกองทุนหมู่บ้าน*. ปริญญามหาบัณฑิต (นโยบายสาธารณะ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ.